

Leningradista Los Angelesiin Dovlatovin matkassa

Sergei Dovlatov: *Haarakonttori*. Suom. Pauli Tapio. Kotka: Idiootti, 2014. ISBN: 9789525860122

Idiootti-kustantamo julkaisi tänä syksynä suomeksi jo kolmannen teoksen Sergei Dovlatovilta, kirjailijan viimeiseksi jääneen romaanin *Haarakonttori* (Filial, 1990). *Haarakonttori* sijoittuu pääasiassa Amerikkaan, jossa sen nimeä myöten kovasti Dovlatovia muistuttava minäkertoja Dalmatov työskentelee radiotoimittajana. Dalmatov on emigroinut ja kotiutunut vaimonsa ja lastensa kanssa New Yorkiin, jonne Dovlatov itsekin 1970-luvun lopulla emigroitui. Radioaseman nimi ”Kolmas aalto” viittaa erittäin suorasti niin kutsuttuun kolmannen aallon emigraatioon. Elämä rullaa arkisia uriaan, kunnes Dalmatov lähetetään tekemään radio-ohjelmaa Venäjän tulevaisuutta käsittelevään symposiumiin Los Angelesiin. Symposiumissa Venäjän tulevaisuudesta on keskustelemassa venäläisiä emigrantteja – kirjailijoita, taiteilijoita ja yhteiskunnallisia toimijoita – joista osa esiintyy romaanissa todellisilla nimillään, ja osa Dovlatovin keksimillä nimillä, joiden takaa aikalaisten on ollut mahdollista tunnistaa todellinen henkilö. Romaanin loppuun liitetystä huomautusosiasta voi tarkistaa henkilöhahmojen esikuvat todellisuudessa. Historiallisten henkilöiden tunnistaminen ei kuitenkaan ole millään muotoa välttämätöntä ehjän lukukokemuksen kannalta, sillä Dovlatovin teos on fiktion lakien mukaan toimivaa fiktiota ja hauskaa ajankuvaa todellisuusuutteita tunnistamattomallekin.

Dovlatovin viimeisessä ro-

maanissa on hauskat hetkensä, mutta mielestäni se on lukukokemuksena astetta vakavampi kuin edelliset suomennetut teokset (*Meikäläiset* ja *Matkalaukku*, 2012). Romaani poikkeaa edellisistä teoksista myös siinä, että se on ajallisesti ja juonellisesti huomattavasti yhtenäisempi. Edelliset teokset sisälsivät useampia aikatasoja koostuessaan varsin erilaisista kertomuksista, mutta *Haarakonttorissa* aikatasoja on vain kaksi: symposiumin nykyhetki, ja välillä pitkinäkin takaumina esitetyt päähenkilön nuoruusmuistot.

Muistojen katalysaattorina toimii Tasja, kohtalokas nuoruudenrakkkaus, joka yllättäen ilmestyy Dalmatovin hotellihuoneeseen ja saa Dalmatovin symposiumin ja Venäjän tulevaisuuden sijasta keskittymään menneisyyteen ja muistoihinsa. Tasja ja keskeytyneet opinnot Leningradin yliopiston filologisessa tiedekunnassa tuovat romaaniin nykyhetken miljöön, Amerikan emigranttiyhteisön, rinnalle menneisyyden Neuvostoliitossa. Hauska yksityiskohta on se, että rakkaudesta Dovlatov kirjoittaa *Haarakonttorissa* joitakin melko samoja havaintoja kuin *Matkalaukussa*. Teoksista löytyy jopa täsmälleen samoja lauseita: ”Vakuutuin, että köyhän ja rakastuneen ihmisen kaikki ajatukset ovat rikollisia” (*Haarakonttori*, s. 104 ja *Matkalaukku* s. 15) ja ”Huomasin, että jos ihminen on rakastunut ja veloissa, hänen moraalisesta tilastaan tulee yleinen keskustelunaihe” (*Haarakonttori* s. 106 ja *Matkalaukku* s. 15).

Dovlatovin luonnosmainen, paikoin jopa karikatyyrimäinen tapa kuvata henkilöhahmonsaa

kannattelee tätäkin teosta. Symposiumiin osallistuvia kirjailijoita ja runoilijoita Dovlatov kuvaa milloin terävämpään, milloin lempeämpään, mutta aina huvittuneeseen sävyyn. Tasjaa kuvataan poikkeuksellisen paljon ja monitahoisesti. Dalmatov toteaa absurdin astuneen elämänsä Tasjan hahmossa. ”Tuossa on menneisyyteni: nainen, kosmetiikan väärinkäyttäjä, hävytön ja avuton. Ja äkkiarvaamatta tuosta menneisyydestä on tullut nykyhetki. Ehkä jopa – Herra varjele – tulevaisuus” (s.158) Dalmatov pohtii Tasjaa katsellessaan. Lukija ei voi välttyä ajatukselta, että Tasja, jossa absurdi ja tavallinen sekä menneisyys ja nykyisyys kietoutuvat erottomasti yhteen, tuntuu symboloivan Neuvostoliittoa ja Venäjää. Neuvostotodellisuuden absurdius ja tavallisuus, Venäjän menneisyys, josta toistuvasti erilaisissa dystooppisissa visioissa povataan myös sen tulevaisuutta, tuntuvat henkilöityvän Tasjan hahmossa. Tasja kuvataan naiseksi, jolle hänen oikkunsa ovat tärkeimmät. Lukija voi halutessaan nähdä tässä symboliikkaa.

Dovlatov ei paneudu Venäjän tulevaisuutta käsittelevän seminaarin yhteiskunnallisiin keskusteluihin kovinkaan syvällisesti, mutta tekee tapansa mukaan joitakin hauskoja tiivistyksiä: ”Kaikki myönsivät auliisti, että Venäjä on tulevaisuuden valtio, sillä sen menneisyys on kauhistuttava ja nykyhetki sumuinen” (s. 154). Myös radioaseman johtaja ottaa heti romaanin alussa kevyesti kantaa Neuvostoliiton oloihin, kertoessaan radiotoimittajille, mistä ei saa kirjoittaa. Sosialistisen talouden vakava kriisi kuuluu näihin kiellettyihin aiheisiin, ja sitä johtaja kommentoi toteamalla: ”Siispä kriisi on vakaa olotila. Ylipäänsä rappio ja lama ovat vakaampia kuin edistys” (s.9).

Edellisten suomennosten ta-
voin myös *Haarakonttori* on
suomentaja Pauli Tapiolta huo-
lellista ja sujuvaa työtä. Dovla-
tovin lyhyiden lauseiden rytmi
hengittää luontevasti ja runsaat,
lakoniset dialogitkin toimivat
suomeksi erittäin hyvin. Myös

muutamat sanaleikit Tapio on
onnistunut kehittämään onnis-
tuneesti suomeksi. Nähtäväksi
jää, vieläkö Dovlatovia saadaan
lisää suomeksi.

Anni Lappela

Katariina Suuresta 2000-luvun glamourprinsessoihin

**Arja Rosenholm, Suvi Salmenniemi, Marja Sorvari (toim):
Naisia Venäjän kulttuurihistoriassa. Helsinki: Gaudeamus,
2014. 400 s.**

Historiaa kirjoitetaan yleensä
paitsi voittajan, myös miesten
näkökulmasta. Rosenholm,
Salmenniemi ja Sorvari ovat
tarttuneet tähän ongelmaan Venäjän
kulttuurihistorian osalta
ja toimittaneet teoksen, jossa
miesvoittoista historiankirjoitusta
täydennetään esittelemällä joukko
perinteisesti marginaaliin jääneitä
historian naistoinimijoita. Vaikka
kyseessä on nimen mukaisesti
kulttuurihistoria, kirjan näkö-
kulmat eivät rajoitu perinteiseksi
korkeakulttuuriksi miellettyihin
aloihin. Tässä piileekin yksi
teoksen ehdottomista vahvuuk-
sista: kirjailijoiden, näyttelijöiden
ja kuvataiteilijoiden ohella
kulttuuria tarkastellaan mm.
toisen maailmansodan naissoti-
laiden, *babuškojen* ja 1990-luvun
naisyritystajien kautta. Kulttuuri ei
ole vain taidetta ja tiedettä, vaan
kussakin historiallisessa kon-
tekstissa vallitseva järjestys, joka
asettaa konkreettiset rajat naisten
toiminnalle ja toisaalta määrittää
sitä, miten nainen milloinkin mää-
ritellään. Näin ollen niin naiseus
kuin koko sukupuolijärjestelmä
ovat osa kulttuuria muuttuen ja
muovautuen kunkin aikakauden
mukaisesti.

Naisia Venäjän kulttuurihistoriassa
käsittää johdannon ja

päätösluvun lisäksi kolmetoista
itsenäistä lukua, joissa niiden
kirjoittajat tarkastelevat naisten
toimintaa venäläisen kulttuurin
piirissä kronologisessa järjes-
tyksessä aina 1700-luvusta ja
Katariina Suuresta tähän päivään
saakka. Aikakausia ja teemoja
lähestytään yksittäisten naishen-
kilöiden kautta. Näiden tarinoista
peilautuvat kunkin ajanjakson
naisiin kohdistamat odotukset
ja vaatimukset sekä se, kuinka
naiset ovat pyrkineet näitä nou-
dattamaan ja toisaalta rikkomaan.

Vaikka 1700-lukua käsitte-
levän luvun kirjoittanut Sanna
Turoma sivuaa aluksi naishallitsi-
joiden historiaa Kiovan ruhtinatar
Olgasta lähtien, ei ole mikään
ihme, että naisten kulttuurihistorian
varsinainen käsittely alkaa
vasta Katariina Suuren ajoista.
Valistusajattelun keskeisiin kys-
ymyksiin kuului naisen aseman
pohtiminen ja erityisesti keskus-
telu naisten koulutuksesta. Tämä
aihe nousi esiin myös 1700-luvun
Venäjällä ja ensimmäiset tytöille
suunnatut koulut avattiin nimen-
omaan Katariina Suuren hallitus-
kaudella. Vaikka naisten oikeutta
koulutukseen puolustettiin nais-
ten ja miesten henkisten lahjojen
yhtäläisyydellä, pidettiin naisia
kuitenkin yleisesti ruumiillisina
ja luonnostaan pehmeämpinä
yksilöinä ja heidän koulutuk-
sensa rajoittui naissukupuolelle
soveliaiksi katsottuihin aloihin.
Näin ollen Turoman luvussa
käsiteltävät Katariina suuri ja

Jekaterina Daškova, aikansa va-
listunut tiedeakatemian johtoon
noussut ruhtinatar, rikkoiivat räi-
keästi naisille asetettuja rajoja ja
joutuivat jatkuvasti oikeuttamaan
toimintaansa naisina miehisillä
elämänalueilla. Molemmat naiset
olivat vaikeuksistaan huolimatta
aikansa todellisia kulttuurivaikut-
tajia ja siksi onkin surullista, että
heidän käsittelynsä historiassa ta-
vataan liittää heidän ympärillään
olleisiin mieshenkilöihin: Kata-
riina Suuri muistetaan paremmin
rakastajistaan kuin politiikastaan
ja Daškovin saavutuksista kiite-
tään yleensä tämän setää, Mihail
Vorontsovia.

Miespuoliset kulttuurivaikut-
tajat ovat yleensä myös Venäjän
1800- ja 1900-luvun alun tarkas-
telun keskiössä, naisten kulttuuri-
ninen toiminta jää poikkeuksesta
näiden varjoon. Kuitenkin naisten
rooli ajan kulttuurielämässä oli
huomattava. Kirsti Ekonen osoit-
taa, kuinka naisten ylläpitämät
salongit tarjosivat romantiikan
ja myöhemmin modernismin
aikakausina puitteet niin yhteis-
kunnalliselle kuin taiteellisellekin
keskustelulle. Elina Kahla, Arja
Rosenholm, Riitta Kontinen ja
Liisa Byckling puolestaan esit-
televät 1800- ja 1900-lukujen
taitteen naisvaikuttajia uskonnon,
kirjallisuuden, kuvataiteen ja
draaman parista. Myös näitä nai-
sia yhdistää tasapainoilu itsensä
toteuttamisen ja yhteiskunnan
sekä kulttuurin luomien rajoitus-
ten välillä. Maria Pariisilainen
oikeutti toimintansa uskonnon
saralla perinteisten naisille hy-
väksytyjen äidin ja uhrautujan
roolien kautta. Ajan naiskir-
jailijoille oli varsin tyypillistä
kirjoittaa miespseudonyymien
takaa, sillä naisten kirjoittama
kirjallisuus leimattiin auttamatta
epäpoliittiseksi toisen luokan kir-
jallisuudeksi. Myös naispuoliset
kuvataiteilijat törmäsivät urallaan
samanlaisiin sukupuolittuneisiin
ennakkokäsityksiin. Jos kirjal-
lista ilmaisua pidettiin yleisesti